

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М., канд. іст. наук;
Дегтярьов С. І., д-р іст. наук;
Король С. М., канд. політ. наук;
Куліш А. М., д-р юрид. наук;
Лобко Н. В., канд. іст. наук;
Нестеренко В. А., канд. іст. наук;
Піскун В. М., д-р іст. наук;
Семенов В. М., канд. наук з держ. упр.;
Сухонос В. В., д-р. юрид. наук.

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 11 від 11.05. 2017 р.)

**Суспільно-політичні процеси на українських землях:
історія, проблеми, перспективи** : матер. IV Всеукр. наук.-
практ. конф. : у 2 част. (Суми, 19 травня 2017 р.) / ред. колегія :
В. М. Власенко, С. І. Дегтярьов та ін. – Суми : Сумський
державний університет, 2017. – Ч. 1. – 100 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ВНЗ і наукових установ, виголошені в рамках IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи» (Посвідчення УкрІНТЕІ № 703 від 5 грудня 2016 р.), присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

**УЧАСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАНТІВ З КРАЇН
ПІВДЕННО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ В УКРАЇНСЬКИХ
НАУКОВИХ З'ЇЗДАХ 1926 ТА 1932 рр. У ПРАЗІ***

Незважаючи на те, що країни Південно-Східної Європи не були політичними центрами української еміграції в міжвоєнний період, тамтешні емігранти брали участь в українських наукових форумах. У листі до голови Надзвичайної дипломатичної місії УНР та Громадсько-допомогового комітету української еміграції в Румунії професора К. Мацієвича від 25 січня 1925 р. С. Петлюра просив його долучитися до справи організації влітку 1925 р. у Празі «наукового з'їзду українських учених». Ідею скликання наукового форуму, на думку С. Петлюри, «варто підтримати хоч би з морального боку всім нашим еміграційним осередкам, бо справа з'їзду має не лише наукове значення, а й національне і як така не може не цікавити наших організованих громад» [1, с. 597].

У листі до С. Петлюри від 14 листопада 1925 р. К. Мацієвич, погоджуючись з цією ідеєю, звернув увагу Головного отамана на те, що до неї варто поставитися дуже обережно. Для того, щоб з'їзд мав резонанс у науковому середовищі, на ньому треба виголосити не менше 20-30 справжніх наукових доповідей, а це для науковців-емігрантів нелегко зробити. Одна справа читати лекції і писати підручники,

* Робота здійснена в рамках виконання фундаментального дослідження № 0115U000677 «Історичний розвиток порубіжжя Північно-Східної України як засіб конструювання загальнонаціональної моделі історичної пам'яті».

інша – зробити наукову розвідку, «яка б мала наукове значіння перед європейським науковим форумом, а як хоч не європейським, то принаймні російським та чеським». Тому, на думку професора, час скликання наукового з'їзду треба визначити лише після того, як кількість справжніх наукових доповідей «дійде до пристойної кількості» [2, с. 246].

Безпосереднім ініціатором скликання **I Українського наукового з'їзду** (УНЗ) був Український академічний комітет (УАК), до складу якого входив і К. Мацієвич. Комітет створив Організаційну комісію на чолі з академіком І. Горбачевським. Навесні 1926 р. було сформовано декілька секцій і підсекцій з'їзду. Організаційна комісія доручила голові Спілки українських техніків сільського господарства в Чехословаччині К. Мацієвичу персонально організувати агрономічно-лісову підсекцію. 30 травня 1926 р. на нараді членів Спілки вона була заснована. Підготовчу роботу здійснювало бюро підсекції у складі К. Мацієвича, Б. Іваницького, М. Косюри (члени) та В. Чередієва (кандидат у члени). Костю Адріановичу доручили визначити найбільш актуальні теми із громадської агрономії та відповідних доповідей. Професор запропонував близько 10 кандидатур українських науковців із Данії, Німеччини, Румунії, Франції, Чехословаччини та Західної України [3, арк. 60-60 зв].

3-7 жовтня 1926 р. в аудиторіях Карлового університету відбувся I Український науковий з'їзд. До участі у ньому погодилося 125 осіб із 183 доповідями [4, с. 21]. Але не всі прибули на форум, в тому числі лікар М. Галін та проф. І. Ганицький з Румунії [5, арк. 10, 13]. У перший день його роботи були виголошені численні привітання від іноземних й українських наукових, освітніх і громадських інституцій, в тому числі від Українського гуртка ім. М. Драгоманова в Болгарії [6, с. 22].

Головою агрономічно-лісової підсекції був К. Мацієвич. Всього було виголошено 17 доповідей, в тому числі «*Про сільськогосподарські райони України*» К. Мацієвича,

«Дослідження ґрунтів на Україні та його основні висновки» та «Сучасна методологія досліджування ґрунтів» директора Природно-історичного музею в Кишиневі проф. М. Флорова з Румунії. Були задекларовані, але не виголошені доповіді *«Мускулатура риб компресіформного типу»* та *«Значіння штучного розводжування осетрових риб для України»* доцента Юрія Русова з Румунії. 4 жовтня на засіданні медичної підсекції виступив доктор наук М. Дзюбан із Королівства сербів, хорватів і словенців. Тема його доповіді – *«Організація санітарної служби в Югославії»* [7, с. 15-17].

Під час роботи УНЗ експонувалася виставка книг українських науковців. Серед них – підручники *«Ентомологія»* та *«Зоологія»* Ю. Русова (Румунія) для студентів УГА в Подєбрадах [8, арк. 71зв]. На останньому засіданні з'їзду були оприлюднені вітальні телеграми, в тому числі від ГДК в Румунії та Українського гуртка ім. М. Драгоманова в Болгарії [9, арк. 11-12].

II Український науковий з'їзд передбачалося скликати через 5 років після Першого. 27 лютого 1931 р. Український громадський комітет обрав Організаційну комісію на чолі із академіком Степаном Смаль-Стоцьким. Планувалося провести з'їзд 15-19 грудня 1931 р. Передбачалася робота 4 секцій – історично-філологічної, правничо-економічної, природничо-медичної та технічно-математичної з відповідними підсекціями [10, с. 8]. Але у зв'язку з організаційними та фінансовими проблемами термін проведення форуму перенесли на березень 1932 р. У лютому того ж року Організаційна комісія схвалила й оприлюднила на сторінках емігрантської преси статут з'їзду [11, с. 8]. Зголосилися взяти участь у форумі й українські емігранти з Румунії. Серед них – фахівець у галузі містобудування інженер з м. Тігіна (Бендери) С. Матвієнко-Сікар, директор Лабораторії рибного господарства при Зоотехнічному інституті в Бухаресті доцент Ю. Русов, депутат румунського парламенту

В. Залозецький-Сас (доповідь про великодні писанки). Але вони так і не прибули до Праги, хоча доповіді другого і третього були зазначені у програмі з'їзду [12, с. 8, 11].

II УНЗ відбувся 20-24 березня 1932 р. в аудиторіях нового корпусу Філософічного факультету Карлового університету в Празі. На адресу Організаційної комісії надійшли численні привітання від іноземних й українських наукових, освітніх і громадських інституцій, в тому числі від Української громади м. Акерман (Білгород-Дністровський). Вітальну телеграму підписали М. Галін (почесний голова), І. Гаврилук (голова) та В. Гетьманченко (секретар) [13, арк. 59-60]. Під час роботи форуму були підведені *«підсумки наукової праці української еміграції за останнє десятиліття»* у формі доповідей по окремим галузям науки. Так, у доповіді *«Діяльність українських емігрантів за кордоном на полі агрономічної науки і практики за 10 років»* професор В. Чередиїв відзначив велику роль українських емігрантів у Румунії, зокрема, на ниві агрономії – К. Мацієвича і М. Флорова, сільськогосподарської економії – інженера С. Радзівського, біології, ентомології й іхтіології – Ю. Русова, рибного господарства – інженера І. Кузнецова [14, арк. 104-118].

22 березня К. Мацієвич виголосив доповіді *«Проблема аграрного перенаселення України»* та *«Колективізація селянського господарства на Україні»*. Тези цих доповідей були надруковані на сторінках друкованого органу Союзу організацій інженерів українців на еміграції *«Український інженер»* [15, с. 44-46]. Того ж дня на засіданні природничої підсекції природничо-медичної секції була виголошена французькою мовою доповідь *«Причинок до вивчення румунських коронів»* Ю. Русова, незважаючи на відсутність на з'їзді її автора [16, с. 8, 37].

Отже, безпосередню участь у двох українських наукових форумах взяло лише кілька українських емігрантів з Румунії. Не прибули до Праги емігранти-науковці з Болгарії й Югославії.

Завадила цьому матеріальна скрута, праця не за фахом та брак наукових студій, які можна було представити науковій громадськості.

-
1. *Петлюра С.* Статті. Листи. Документи / С. Петлюра; упоряд. В. Сергійчук. – К.: ПП Сергійчук М.І., 2006. – Т. 4. – 704 с.
 2. Українська політична еміграція 1919-1945: Документи і матеріали / Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, ЦДАГО України; редкол.: Ю.А. Левенець (співголова), В.А. Смолій (співголова) та ін. – К.: Парламентське вид-во, 2008. – 928 с.
 3. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО), ф. 3841, оп. 1, спр. 8.
 4. *А[ндрій] Я[ковлів]*. Напередодні Українського наукового з'їзду // Тризуб. – 1926. – Ч. 47. – С. 21.
 5. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО), ф. 269, оп. 1, спр. 389.
 6. *О. Б.* Перший день Українського наукового з'їзду // Тризуб. – 1926. – Ч. 51. – С. 19-26.
 7. *Т. О.* Український науковий з'їзд у Празі // Тризуб. – 1926. – Ч. 52. – С. 7-19.
 8. ЦДАГО, ф. 269, оп. 1, спр. 387.
 9. ЦДАГО, ф. 269, оп. 1, спр. 388.
 10. *С. Н.* II-й Український Науковий З'їзд у Празі // Тризуб. – 1931. – Ч. 16. – С. 8.
 11. Статут II Українського Наукового З'їзду в Празі // Тризуб. – 1932. – Ч. 8. – С. 10-11.
 12. II. Український Науковий З'їзд у Празі 20-24 березня 1932. Розклад праць. – Прага: Політика, 1932. – 16 с.
 13. ЦДАГО, ф. 269, оп. 1, спр. 396.
 14. ЦДАГО, ф. 269, оп. 1, спр. 393.
 15. Технічні і економічні науки на II Українському Науковому З'їзді в Празі // Український інженер. – Подсбрани, 1932. – Ч. 4. – С. 44-46.
 16. ЦДАГО, ф. 269, оп. 1, спр. 394.